ДГ № 41
"Първи юни"
гр.Варна,ж.к."Вл.Варненчик" до блок 309, e-mail: info@1junevarna.eu,www.1junevarna.eu

Утвърдил!
ДИРЕКТОР: Зап.№253/23.04.2026г.
/С.Христова/

МЕХАНИЗЪМ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ
НА ТОРМОЗА

между децата в детската градина

СЪДЪРЖАНИЕ:

I.Определение и измерения на тормоза
II.Стратегия за превенция на тормоза
1.Превенция на ниво група
2.Превенция на ниво детска градина

III.Стратегия за интервенция на тормоза
1.Интервенция на ниво група
2.Интервенция на ниво детска градина

IV.Приложения:
1.Класификация на формите на тормоз и правила за действие в случай на тормоз и насилие между децата
2.Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск

I.ОПРЕДЕЛЕНИЕ И ИЗМЕРЕНИЯ НА ТОРМОЗА

Насилието обхваща широк спектър от прояви. То оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят насилие, така и на онези, които го извършват.

Най-тежки и най-трудни за повлияване са крайните форми на насилие– тогава когато то е непредизвикано, злонамерено, регулярно и цели психически или физически да нарани другия.

Тормоза между връстници се определя като:

Сбор от <u>съзнателни негативни постъпки</u>, които са дълготрайни, насочени към едно и също дете от страна на друго дете или група деца.

Отрицателните постъпки включват физическо и/или психическо насилие, изолация. Отношението между насилника и жертвата винаги е съпроводено от неравностойност на силите на постоянната опозиция сила–безпомощност.

Австралийският психолог Кен Ригби определя два вида тормоз– злонамерен и не злонамерен (безобиден и лекомислен), той характеризира първия по следния начин:

-Желание *нарочно, преднамерено да се причини физическа или психическа болка на друг човек*;

-Желанието се изразява в *конкретни и целенасочени действия*;

-*Жертвата е реално наранена* (физически или психически);

-*Тормозът се извършва от индивид (или група), който се намира в по-силна позиция*, и е насочен към някой осезаемо по-слаб и беззащитен. Тормозът е злоупотреба от позиция на силата (не само физическа, но и силата, свързана със статута в групата, способността да се манипулират другите и да се получава от тях подкрепа и др.);

- *Липсва разумно оправдание* и основание за подобно поведение;

-*Издевателствата се повтарят многократно*- Именно очакването на жертвата, че тормозът ще продължи, придава на това поведение травмиращ характер;

- *Тормозът доставя видимо удоволствие на извършителите* – пасивността на жертвата, липсата на съпротива и демонстрираната безпомощност ги „вдъхновява" да продължават.

Ако трябва да обобщим, ***<u>тормозът е вид агресивно поведение</u>***, което е:

- **Злонамерено** (цели да нарани или унижи);
- **От позицията на силата**;
- **Често повтарящо се и продължително във времето**;

Тормозът може да обхваща много широк спектър от поведения и да се състои от:

- преки нападения (удряне, заплаха или принуда, дразнене, подигравка, наричане с обидни прякори, сексуални забележки, откradване или повреждане на лични вещи);
- или да бъде по-рафиниран, непряк (например разпространяване на слухове или насърчаване на другите да отхвърлят или изключат някого от приятелската среда)

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните ***<u>основни групи</u>***:

- **Физически тормоз**- блъскане, щипане, удряне, причиняване на болка, спъване;
- **Вербален тормоз**- подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди;
- **Психичен тормоз**- омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене;

- **Социален тормоз-** избягване, игнориране, изключване от дейността, разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране;

II.СТРАТЕГИЯ ЗА ПРЕВЕНЦИЯ НА ТОРМОЗА

1.ПРЕВЕНЦИЯ НА НИВО ГРУПА:

Формиране у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие, като емпатия, толерантност и уважение към различията, разрешаване на конфликти и други.

1.1.Създаване на пространство, в което се говори открито за тормоза с децата

- Всеки учител използва формите на групова работа, дискусия, решаване на казус, споделяне на опит за разясняване на проблема за същността и видовете тормоз между децата.
- Учителите планират теми за работа и анализ по проблема насилие.
- Родителите се поканват за участие в тези занятия.

1.2.Разговори с родителите в индивидуални или групови срещи за това какво е тормоз и какви са преживяванията на извършителя и потърпевшия.

1.3.Всяка група заедно изработва общи правила на поведение в детската градина.

1.4.Учителят, заедно с децата изработва процедура, описваща мерките в случай на нарушаване на правилата.

2.ПРЕВЕНЦИЯ НА НИВО ДЕТСКА ГРАДИНА:

2.1.Оценка на проблема

Оценката и анализирането на проблема е първата стъпка към неговото решаване. Оценката на проблема изисква да се даде отговор на следните въпроси:

Кои видове и какви форми на тормоз има в ДГ?
Колко често те се проявяват?
Къде са местата, на които най-често се случват?
Кои са участниците?
Как се е реагирало до момента?
Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката следва да се извършва в началото и в края на учебната година. Тя се организира от ръководството. За целта могат да се използват редица инструменти, като специални въпросници, дискусии с участие на цялата общностна учителите.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се обсъждат на педагогически съвет с участието и на непедагогическия персонал, а в подходящ формат – и с родителите и децата.

2.2.Създаване на Комисия по етика

В началото на учебната година се създава със заповед на Директора Комисия по етика с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с тормоза.

Комисията се ръководи от председател и включва педагогически специалист,административен служител и пом.възпитетел.

2.3.Изготвяне на план за съответната учебна година за противодействие на тормоза в ДГ

На базата на извършената оценка в началото на всяка учебна година, комисията по етика изготвя план за съответната учебна година за противодействие на тормоза.

Плана съдържа описание на всички дейности по превенция и интервенция на ниво група и на ниво ДГ, и е изготвен с оглед на потребностите, вследствие от оценката в началото и в края на годината.

Той е със срок една учебна година и се ревизира и актуализира всяка учебна година.

2.4.Създаване на единни правила

Създаването на единни правила е неизменна част от превантивните дейности, които се предприемат на равнище ДГ. Този процес се свързва със следните дейности:

- Обобщаване на всички предложения за правила на поведение и ценности, и формулиране на общи ценности и правила за детската градина.
- Договаряне на единен механизъм за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие.
- Прилагане на програми за развитие на личните и социалните умения на децата.
- Подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз (въвеждане на нови форми и канали, гарантиране на конфиденциалността).
- Включване на експерти, родителите и самите деца в процеса на създаване и реализирането на всички интервенции.
- Повишаване квалификацията на учителите за справяне с критични ситуации.
- Ясно разпределение на конкретни отговорности на всички възрастни в детската градина.
- Привличане на родителите.
- Осигуряване на реални партньорства с външни служби, организации и специалисти.

2.5.Привличане на родителите

Привличането на родителите е важно условие за ефективност. Родителското съдействие може да има различни измерения като:

- Родители - специалисти от областта на помагащите професии или други професии, които могат да бъдат полезни (журналисти, спортисти, драматурзи, композитори, музиканти, художници, режисьори и други) за реализиране на инициативи и други;
- Родители, които могат да станат посредници;
- Въвеждане на защитната мрежа – Правила за задълженията на всички служители по темата и включване на родителите;
- Родители участващи в превантивните мерки;

2.6.Ръководство на ДГ осигурява:

- Обучение за служителите си всяка година;
- Изградени механизми за взаимодействие с различни институции;
- Обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в ДГ, а при липса на такива се търсят външни специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз;
- Информация, материали по темата за насилието и тормоза в ДГ, информация за наличните ресурси в общността и други;

2.7.Министерството на образованието и науката е необходимо да осигурява:

- Проучване на необходимостта от повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в областта на справяне с тормоза;
- Обучения чрез включване на тематични области, свързани с насилието и тормоза, в Националната програма за квалификация, посредством оперативни програми и други;

III.СТРАТЕГИЯ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ НА ТОРМОЗА

1.ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НИВО ГРУПА

1.1.Разпознаване на тормоза

Физическият тормоз е формата, която възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към нея.

Психическият и социалният тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като те не са така видими, а и децата от своя страна нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е деструктивен и опасен вид насилие. Следователно, усилията за справяне с насилието от деца над деца трябва да бъдат насочени към всички проявления на това явление, а не само към неговите физически форми.

1.1.1.Разпознаването на физическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

- Различни по вид и цвят *натъртвания*, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- Неправдоподобни или *объркани обяснения за травмите*, включително едносрични отговори;
- *Безпокойство и крайности в поведението* - от агресивност до пасивност;
- *Лоша представа за себе си* - децата смятат, че са заслужили насилието;
- *Прекалена отстъпчивост на детето* и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- *Влошаване на здравословното състояние*, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- *Нежелание за посещение на ДГ*;

1.1.2.Разпознаването на психическото насилие включва следните физически и поведенчески показатели:

- Детето може да стане *затворено и изолирано*, да не желае да контактува с връстниците си;
- *Агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието*, упорито непослушание, самонараняване;
- *Внезапни избухвания*, които са необичайни за възрастта или нивото на развитие на детето;
- *Бягане и криене*, включително бягства от ДГ;
- *Загуба на доверие*, неучастие в общите занимания в ДГ, *ниска самооценка*;
- *Самозанемаряване*;
- *Психосоматични симптоми*;

Тормозът може да бъде **реален или виртуален**. Бурното развитие на електронните комуникации през последните години доведе до нарастване на проявите на насилие, които се извършват чрез интернет или мобилен телефон.

Тук спада разпространяването на:

- Обидни, заплашителни и подигравателни текстови съобщения по мобилен телефон, електронна поща или в социалните мрежи.
- Разпространяване на материали, които уронват достойнството на детето или го унижават;
- Снимането на детето с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видео в интернет или други канали без негово съгласие, на слухове, клюки и заплахи в социалните мрежи, крадене на самоличност и др.

Разпознаването на **сексуалното насилие** включва както изброената по-горе симптоматика, така и различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възрастова група деца).

1.2.Разпознаване на ролите в ситуация на тормоз:

В ситуациите на тормоз могат да бъдат въвлечени много деца, като ролите могат да се разделят по следния начин:

- **Мъчител (агресор)** – инициатор и изпълнител, който кани другите да се присъединят, лидер, който измисля нови начини за издевателство;
- **Помощник на мъчителя** – помага с цел да получи одобрението на мъчителя, присъединява се към тормоза, когато вече е започнал;
- **Подкрепящ мъчителя** – винаги присъства, дори да не се намесва активно. Присмива се на жертвата, окуражава мъчителя, приканва другите да се забавляват;
- **Защитник на жертвата** – опитва се да каже на другите да спрат, вика за помощ, защитава или насърчава жертвата;
- **Страничен наблюдател** – стои настрана, преструва се, че не забелязва, не взема страна и не прави нищо;
- **Жертвата** – обект на тормоза.

Има и малка група деца, които са *едновременно и насилници и насилвани*. Обикновено такива деца са тормозени от някой „по-силен", а те реагират като тормозят някой по-слаб от тях.

1.3.Действия при ситуация на тормоз:

1.3.1.Оценка за наличие на ситуация на тормоз

За ефективното справяне с насилието и тормоза от изключително значение е да се повлияе и промени поведението на всяко дете, а не да се съсредоточат усилията само върху преките извършители и потърпевши.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на детската градина срещу насилието.

За ефективното справяне с тормоза се обръща внимание на следните неща:

- Не се омаловажават първите прояви на влошаване на отношенията между децата и поведение, което е неприемливо.
- При най-малките сигнали и съмнения за тормоз се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведения няма да бъде толерирано.

- Вниманието се насочва както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически форми.

- Разграничават се случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата.

- Ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.
- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.
- Ако се касае просто за приятелска игра, учителят се намесва, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, се предприемат следните стъпки:

1.3.2.Поведение на учителя за прекратяване на ситуация на тормоз

Задължение на всеки учител в ДГ е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз, на която е станал свидетел, или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от дг.):

- **Стъпки за прекратяване ситуация на тормоз:**

- В случай на физически тормоз децата се разделят и се прекратява физическият контакт между тях незабавно.

- Не се разпитва веднага за случилото се, за да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията.

- Учителят ясно обявява пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на насилника и други деца, защото това може да урони неговото достойнство.

- Ключово при интервенцията на възрастните е разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от състрадание, за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на състрадателност е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз.

- **Реакции спрямо детето, което е упражнило тормоз:**

- Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за ***възстановяване на щетата*** или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

-Когато се прилага подходът за възстановяване на щетата задължително се уведомява директора.

- Същият подход успешно може да се прилага и когато се касае за нематериални щети. Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка.

- ***Важно е учителят*** със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, ***да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на детето,*** и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, а не за да бъде наказан. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този

принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема.

- Като първа стъпка учителят изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете.

- След изясняване на ситуацията, учителя за определен период от време може да проследява поведението на децата и да дава обратна връзка.

- **Реакции спрямо дете, което е обект на тормоз:**

Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към ***формиране на умения за справяне с подобно поведение***.

- Важно е да се поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като учителя е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени.

- Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстниците.

- При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се остави то само да определи какво точно ще му помогне да се почувства сигурно.

- Детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно, ако насилието се повтори.

- Не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговия мъчител с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия.

- Наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него.

- **Реакции, спрямо наблюдателите:**

- Работи се с наблюдателите не само на ниво превенция, а и след ситуация на тормоз.

- Не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз като всички, които са били там да видят какво се прави съгласно правилата.

- Изтъкват се тези, които са се намесили, на останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдещето.

-Убеждение за отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая.

- Насърчение за грижа спрямо тормозеното дете.

- **Включване на родителите:**

- Във всички случаи се уведомяват родителите за случилото се, както и за предприетите от детската градина действия за разрешаване на ситуацията.

- В разговора е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна.

- Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и неглижирането на другото дете от тяхна страна, само ще задълбочат конфликта.

- Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се предостави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки.

- От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорки кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат.

- Учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник.

- **Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз:**

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на тежък инцидент се следват предписанията от механизма, описани в Приложение 1.

- При тежки инциденти се работи в групов формат, като кризисна интервенция е от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. Предлага се пространство да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от специалист/педагогически съветник или психолог/.

2.ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НИВО ДЕТСКА ГРАДИНА

2.1.Водене на Дневник със случаи и управление на информацията

Дневникът със случаи се създава единствено за целите на анализа и планирането на цялостна политика за противодействие на насилието и тормоза в ДГ. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на нива две и три, според приетата класификация (Таблица 1), при които е необходима и намесата на комисия по етика.

Ситуацията, която следва да се впише в Дневника със случаи, съдържа следната информация:

- Дата;
- Какво се е случило – кратко описание на ситуацията;
- Кога се е случило;
- Кои са участниците;
- Кой служител е регистрирал ситуацията – име и подпис;
- Какво е предприето като действия (интервенция);
- Кои отговорни участници са информирани (институции, органи, родители);
- Как е приключила ситуацията или на какъв етап е и какво предстои;

На базата на вписаните ситуации, комисията по етика извършва оценка на риска.

2.2.Процедура за откриване и работа по случай

При предприемане на индивидуална работа по случай с дете на базата на направения анализ, координирането на работата се осъществява от председателя на комисията по етика. Информацията за вписаните в Дневника със случаи на тормоз се съхранява само при Директора. Правилата за действия в ситуация на тормоз между децата са описани в Приложение 1.

2.3.Насочване на случаи към външни служби

При идентифициране на ситуация на тормоз, следва незабавно да се уведомят органите за закрила на детето: ОЗД и/или полиция. Уведомяването е задължение на всеки гражданин по силата на Закона за закрила на детето (ЗЗД), следователно сигнал до отдел „Закрила на детето“ и/или Районно управление „Полиция“ трябва да подаде

гражданинът или служителят на ДГ, идентифицирал тормоза. Това може да бъде учител, възпитател, педагогически съветник, директор, служител от непедагогическия персонал, както и Координационният съвет като колективен орган.

Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция.

Основната цел на Координационния механизъм е да бъдат обединени ресурсите и усилията на професионалистите и органите за закрила за осигуряване на ефективна система за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в риск от насилие. Конкретните стъпки при подаване на сигнал за тормоз към външни служби са представени в Приложение 2“ Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в риск“.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1:

Класификация на формите на тормоз
и правила за действие в случай на тормоз и насилие между децата

	Форми на тормоз	*Отговор на градината*	*Документи ране*	*Процедура по интервенция*
Първо ниво-ниско нарушаване на правилата	**Физически тормоз**- леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, подритване, замърсяване, разрушаване на чужда собственост **Психически тормоз**- обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругаене, подигравки, унижение, изключване от съвместни дейности **Сексуален тормоз-** показване на неприлични жестове и действия, подтикване към сексуални действия **Кибертормоз**- обидни снимки, видеа, обаждания, съобщения, използване езика на омразата	Действията се предприемат от учителите, помощник възпитателите в групата заедно с родител, като се осъществява педагогическа работа – индивидуално, за няколко деца, за цялата група. При наличие на материални щети – те се възстановяват. Ако педагогическата работа не дава резултат, има повторни действия на тормоз и по-сериозни последствия, се предприемат действия от второ и трето ниво.	Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневника	1.Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2.Учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници. 3.Уведомява се родител от учителя. 4.Мерки и действия от срана на учителя – консултации(индивидуални), намиране на решение, което да е добро за двете страни и да служи за пример на наблюдателите. 5.Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.

	Форми на тормоз	*Отговор на градината*	*Документи ране*	*Процедура по интервенция*
Второ ниво на нарушаване на правилата	Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата по-сериозни последици. **<u>Физически тормоз</u>**- удряне, бутане, стъпкване или късане на дрехи, обграждане, плюене, дърпане на уши и коса, подритване, дърпане на нечий стол изпод него, отнемане/разрушаване на чужда собственост **<u>Психически тормоз</u>**- заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация, публични обиди, подигравки, унижение, изключване от съвместни дейности **<u>Сексуален тормоз-</u>** сексуално докосване, показване на порнографски материали, сваляне на дрехи, подтикване към сексуални действия **<u>Кибертормоз</u>**- заснемане, разпространение на снимки, видеа, обаждания, злоупотреба в интернет и социални мрежи, използване езика на омразата	На второ ниво действията се предприемат от учителя заедно с представител на комисия по етика, родител и директор. По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полиция. Комисия по етика прави оценка на риска и може да даде становище за работа по случая. Ако присъствието на родителя не е в най- добър интерес на детето (би го наранил или застраши процедурата) , трябва дас е уведоми директорът, който следва да се обърне към закрила на детето.	Ситуацията се описва в Дневника с информация от свидетели или учителя. Възстановява не на щети при наличие на такива.	1.Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2.Учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници. Всеки служител, който е станал свидетел, може да подаде сигнал към ОЗД. 3.Учителя съобщава на Комисия по етика за случая. Прави се оценка и по преценка на директора се подава сигнал от името на институцията до ОЗД и/или полицията и се инициира работа по случая. 4.Уведомява се родител от учителя. 5.Мерки и действия – работа на Комисия по етика: анализ на ситуациите от регистъра и предприемане работа по случая. 6.Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.

	Форми на тормоз	*Отговор на градината*	*Документи ране*	*Процедура по интервенция*
Трето ниво на нарушаване на правилата	Системна злоупотреба, както и ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето за който и да е от участниците в ситуацията. **Физически тормоз**- сбиване, задушаване, събаряне, изгаряне, намушкване с остър предмет, ограничаване на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури, заплашване с оръжие **Психически тормоз**- сплашване, насилствено отнемане на вещи, публично унижение, употреба на психоактивни вещества, изолация **Сексуален тормоз-** злоупотреба с власт при подстрекаване към сексуални действия **Кибертормоз**- повторно нежелано заснемане, разпространение на снимки, видеа с насилие и порнография, обаждания, злоупотреба в интернет и социални мрежи, използване езика на омразата	На трето ниво се уведомява незабавно ОЗД и/или полицията. Действията на ниво институция се предприемат от директора заедно с Комисия по етика, родител, компетентните власти, организации и услуги (здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция). Ако присъствието на родителя не е в най- добър интерес на детето (би го наранил или застраши процедурата) , трябва да е уведоми директорът, който следва да се обърне към закрила на детето. При материални щети се съставя Протокол за възстановяване на щетите.	Ситуацията на тормоз от трето ниво се описва в Дневника. По случаите се предприема интензивна работа, включваща всички участници. Правят се оценки на потребностите и план за действие, инициират се процедури в съответствие със Закона за закрила на детето, Наредбата за приобщаващо образование, Закона за предучилищното и училищното образование.	1.Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2.Учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници. Уведомява се директора и се подава сигнал до ОЗД и/или полицията. 3.Уведомява се родител от учителя. 4.Мерки и действия от срана на Комисия по етика – интензивна работа, информиране и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. Ако друга организация или услуга е въвлечена в работата с детето, институцията установява връзка с тези организации или услуги и синхронизира дейностите. 5.Проследяване изпълнението на предприетите мерки и действия.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2:

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

1.**Кога се подава сигнал за дете в риск?**

Съгласно Закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане", Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. (2) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна".

2.Кой може да подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

От страна на ДГ, всеки един професионалист, работещ в системата на образованието, може да подаде сигнал към отдел „Закрила на детето" по местоживеене на детето. Това може да бъде директор, учител, педагогически съветник, възпитател, помощник-възпитател и т.н. Сигналът може да бъде подаден от името на ДГ, на Комисия по етика, като се описва цялата събрана информация по случая. По този начин се действа институционално и се подкрепя учителят, който е установил тормоза и риска за детето. Когато сигналът се отнася за дете в риск, сигналът ще бъде проучен от социалния работник, дори да е подаден анонимно. В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в ДГ може да проведе консултация като се свърже с Националната телефонна линия за деца и разговаря с експерт на телефон **116 111**.

3.Къде може да се подава сигнал за дете в риск от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. Националната телефонна линия за деца с номер 116 111 е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждащите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Тя функционира 24 часа в денонощието.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визираните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане"/отдел за закрила на детето, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл.7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане" по настоящия адрес на детето.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл.10, ал.5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето" при дирекция „Социално подпомагане" началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето" определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от постъпване на сигнала. При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на ДГ – информация за детето, за взаимоотношенията му с другите деца, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая.

При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти. От една страна, за да се направи точна оценка, а от друга, за да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен риск за детето, то ще бъде отворен случай, т.е. ще бъдат предприети мерки за закрила. Ще бъде изготвен план, в който ще бъдат описани планираните мерки, като социалният работник ще следи за изпълнението на плана. В работата с децата и техните семейства всеки професионалист има своята роля. Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище ДГ. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение.

Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете. Работата в екип ще даде възможност и за обратна връзка между различните специалисти, работещи с детето и неговото семейство, за успехите или трудностите при изпълнението на планираните цели.